Så påverkas vi av Kremls påverkans-operationer

av Per Enerud

Résumé

Foreign Information Manipulation and Interference is a concept, including means and measures from an aggressor in order to sow distrust in a selected audience. The concept can be analysed through methods from communication studies, enhancing the precision of an analysis of the aggressor's approaches. It can be noted, that fact-checking is rarely a viable method for countering information manipulation and interference. The classical propaganda aims at *convincing* an audience; mobilise it, create enthusiasm among the followers; the purpose of disinformation is the opposite: it aims at discouraging the audience from taking part in the public discourse; undermining the very core of the democratic society – a pluralistic, respectful exchange of views. Propaganda wants us to believe; disinformation wants us to distrust. This article outlines a few central elements in Russian state actors' efforts in information manipulation and interference; how the actors exploit narratives and code messages to create rapport with a selected audience. It also outlines the strength of the democratic society in combatting foreign information manipulation and interference.

OTILLBÖRLIG INFORMATIONSPÅVERKAN ÄR ett samlingsnamn inom det psykologiska försvaret för grepp som används för att skapa misstro och modlöshet hos en utvald publik. I fredstid kan det handla om att få människor att avstå från att uttrycka sina åsikter, delta i samhällsdebatten och engagera sig politiskt. I krigstid kan syftet vara att minska försvarsviljan, underminera orderkedjor och orsaka förvirring.

Ryssland har under en lång tid, oberoende av statsskick, ofta och framgångsrikt använt påverkansoperationer som politiskt och militärt vapen mot yttre och inre fiender.

Påverkansoperationer kan analyseras genom metoder från kommunikationsvetenskapen. Metoderna låter oss identifiera de grepp som används för att påverkansoperationer ska nå avsedd effekt på utvald publik. Ett nyckelbegrepp är ”narrativ” – mallar för berättande. Genom ett lämpligt narrativ görs ett budskap attraktivt för den utvalda publiken. Huruvida ett påstående faktiskt är sant eller inte blir irrelevant om narrativet är tilltalande. Publiken kan rentav vara fullt medveten om att påståendet inte är sant, och ändå uppfatta budskapet som rätt och riktigt. Det är tydligt att fact-checking inte är tillräckligt för att få bukt med desinformationskampanjer.

Artikeln går igenom några dominerande narrativ samt retoriska grepp som används för att påverka, störa och styra ett samtal, samt hur det demokratiska samtalet kan säkras.

Påverkan, propaganda och desinformation

All mänsklig kommunikation handlar om påverkan. Vi människor har överlevt just genom vår förmåga att förmedla kunskap till varandra. Vår förmåga att övertyga varandra; be om hjälp; vår förmåga att ge instruktioner, vår förmåga till empati samt inlevelse. Och lögn. Vi människor kan även ljuga för varandra för egen vinning och för att skada. Lögn och påverkan kan fungera som vapen.

Myndigheten för psykologiskt försvar beskriver otillbörlig informationspåverkan enligt följande:

> Otillbörlig informationspåverkan är när främmande makt eller andra yttre hotaktörer på ett skadligt sätt försöker påverka, störa och styra det offentliga samtalet i Sverige.[1]

Att vi, i det offentliga samtalet, försöker påverka varandra är en självklarhet. Problemen uppstår när någon gör detta för att skada vårt samtal. Det är då informationspåverkan förvandlas till otillbörlig informationspåverkan.

Det kan naturligtvis finnas goda skäl att skilja på ”kinetisk krigföring” och ”informationskrigföring”, men syftet är det samma: att tvinga en motståndare till något mot dess vilja. All krigföring är en påverkansoperation. Påverkansoperationer är medvetna och systematiska grepp som tas till för att påverka en utvald publik; det kan röra sig om att få oss att köpa en viss sorts smör eller rösta på ett visst parti, men vi kan också tänka oss att avsändaren vill hindra oss från att agera eller agera på ett sätt som kanske skadar oss själva. När det gäller statliga, ryska påverkansoperationer, riktade mot en publik utomlands, kan vi identifiera två huvudspår: propaganda och desinformation.

Propagandan har ett tydligt syfte: budskapet ska formuleras för att mottagaren ska ta det till sig. Desinformationen bryr sig inte om innehållet i budskapet; det viktiga är förvirringen. Misstron.

Själva ordet ”desinformation” avslöjar syftet. Förstavelsen ”des-” kan vi möta i ord som ”desinfektera” och ”desarmera”. Att desinfektera handlar om att ta bort ett infekterande ämne, att desarmera är att avlägsna det som får en bomb att säga ”pang” och desinformation handlar om att ta bort information från en publik. Den som utsätts för desinformation ska vara lite dummare efteråt. Åtminstone mer förvirrad, och definitivt mer obenägen att vilja agera.

Om propaganda handlar om att få oss att *tro,* är desinformationens mål att få oss att *tvivla*. Eller med mer militära termer: propagandans syfte är *mobilisering;* desinformationens – *desertering*.

Homo narrans – den berättande människan: Kommunikationsteori

Den amerikanske forskaren Walter Fischer framhåller i sin bok *Human Communication as Narration*[2] att vår art, *homo sapiens* – den förnuftiga människan, hellre borde kallas *homo narrans* – den berättande människan. Vi tar till oss kunskap genom berättelser, inte genom fakta.

Oavsett om vi vill övertyga en samtalspartner om ett faktum eller något fullständigt falskt måste vi använda samma instrument; vi måste bygga *förtroende*. Vi tror på dem vi har förtroende för, oavsett vad de säger. Ibland tror vi verkligen på det falska påståendet; ibland väljer vi medvetet att tro, för att det passar oss, våra ideal, våra drömmar eller våra fasor.

Vi tänker oss gärna att det är en ganska enkel sak, det här med sanning och lögn. Det verkar vara enkelt: om man bara berättar

sanningen, så kommer lögnaren att stå där med skammen. Den som visar sig vara en lögnare kan ju aldrig behålla sin trovärdighet. Desinformationen borde kunna bekämpas genom att lögnerna och lögnarna avslöjas.

Ganska många ambitiösa satsningar riktar in sig på just det här: ”de-bunking”, ”myth-busting”, ”counter-disinformation”… Instinktivt tänker vi oss att lögnen kan bekämpas, bara vi lyfter fram sanningen.

Men att motbevisa lögner är inte tillräckligt; vi måste uppmärksamma metoderna Kreml använder för att bygga förtroende. De påverkansoperationer vi identifierar handlar sällan om att få oss att tro på något, de handlar om att få oss att tvivla. När vi ser ryska statliga kanaler sprida falska påståenden är det inte själva ljuget som vi ska intressera oss för, utan de grepp som används för att sprida lögnerna och de ideal som förmedlas.

All kommunikation – lögn och sanning – kan beskrivas i ett enkelt schema, utformat av den rysk-amerikanske lingvisten och litteraturvetaren Roman Jakobson.

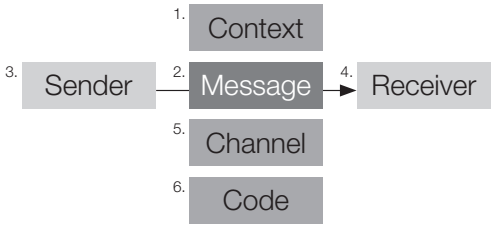

All kommunikation sker mellan en sändare och en mottagare. Här finns ett budskap som förmedlas via en kod genom en kanal i en viss kontext. Vart och ett av de här elementen påverkar kommunikationen. Man bör också minnas att det hela tiden pågår ett utbyte mellan sändare och mottagare – sändaren måste vara uppmärksam på mottagarens reaktioner.

Det är också viktigt att sändaren inte kan kontrollera budskapet (”message” i bilden ovan). Vi har alla varit med om att bli missförstådda. Vi använder för krångligt språk (”code”) eller ett medium (”channel”) som vår avsedda publik inte följer. Och kanske är sammanhanget fel (”context”). Det som folk skrattade åt igår på fikat verkar inte ett dugg roligt i dag på mormors begravning.

Man kan definitivt krångla till Jakobsons modell ytterligare, men de sex element modellen innehåller ger en mycket bra grund för att analysera vad som fungerar och inte fungerar i samband med kommunikation. Genom att se till att budskapet levereras vid rätt tillfälle, med rätt språkbruk och genom rätt kanal ökar vi chansen att bli förstådda och få fram budskapet på rätt sätt. Sändaren måste vara lyhörd. Det här gäller i synnerhet en lögnare. En god lögnare måste vara en god lyssnare.

Engelskans ord för lurendrejeri är confidence trick, ”förtroendetrick”, och den som utför tricket kallas confidence man. Det här är en brottslig genre som kräver mycket stor förståelse för mänsklig psykologi, och där kärnan i verksamheten ligger i att bygga upp ett förtroende hos den man vill lura. Det här gör man som regel just genom noggrant utvalda kodord. ”Säker investering”, ”snabba pengar”, ”ett klipp”, ”en sällsynt chans” etc. Lurendrejaren är angelägen om att få offret att överge all kritisk skepsis och i stället ha förtroende för vad lurendrejaren säger. Lurendrejaren vill också att offret inte ska ha förtroende för dem som ifrågasätter lurendrejarens löften.

Och så fungerar påverkanskampanjerna från Kreml. Man stoppar inte lurendrejaren genom att envist hävda att Eiffeltornet inte är till salu, utan genom att hjälpa människor att genomskåda de grepp han/hon använder för att luras.

I den här artikeln fokuserar jag på påverkansoperationer, organiserade av ryska statliga eller statsnära aktörer, men de in-

strument jag använder kan tillämpas även på andra aktörers verksamhet. Ljug är ljug, vem som än ljuger. Metoderna som används är universella, även om traditioner och finansiering skiljer sig mellan olika aktörer.

”Sanning är det som gagnar fosterlandet” – Fakta mellan kritik och lojalitet

Rysslands förre kulturminister Vladimir Medinskij fick sin doktorsavhandling underkänd[3] sedan det visat sig att avhandlingen inte uppfyllde grundläggande krav på vetenskaplig metod. Bland annat ifrågasattes hans sätt att hantera källor; Medinskij hade valt att välja bort källor som ”skadade” hans teser om Rysslands storhet. Ministern försvarade sig med att hans sanningskriterier för historieskrivning just byggde på det som gagnade fosterlandet; inte vad som gick att belägga i källor och urkunder.

Det här är både intressant och avslöjande och lätt att relatera till. I många situationer upplever vi fakta som skadliga. Uppgifter som inte stämmer med våra intressen och ideal ska helst inte komma fram. Medinskijs uppsats rörde ett historiskt ämne; som rysk patriot var det viktigt att plocka russinen ur den historiska kartan och undvika varje faktum som skadade tesen. För Medinskij var Rysslands storhet en obestridlig sanning; inte på grund av de faktiska historiska förhållandena, utan på grund av hans ärkepatriotiska inställning. Det påminner lite om hur en supporter anser att, till exempel, Björklöven är det bästa hockeylaget, oavsett placeringen i tabellen.

Vi kan alltså observera två olika sanningsbegrepp: ett subjektivt – ”detta är sant, för att jag vill det”, och ett objektivt – ”detta är sant för att jag kan bevisa det”. Vi kan också notera att det subjektiva sanningsbegreppet även omfattar värdeomdömen som just ”bäst”, ”vackrast”, ”skickligast”. Det finns ingen självklar motsättning – för en Björklövensupporter – mellan en blygsam tabellplacering och uppfattningen att Björklöven är bäst.

Det subjektiva och det objektiva sanningsbegreppet återspeglar även en relation mellan dem som delar budskapet. I det subjektiva sanningsbegreppet vore det illojalt, svekfullt, förrädiskt, att påstå annat än att Björklöven/Ryssland är bäst. Den ovan nämnde kulturministern skulle uppfatta det som lögnaktigt att lyfta fram dokumentära fakta som visar på ryska misstag, rysk svaghet etc.

Den ”subjektiva sanningen” påverkas inte det minsta av fakta. Om vi tar ett svenskt exempel visar fakta att antalet konstaterade fall av dödligt våld i Sverige legat ganska stabilt och till och med minskat under de senaste femtio åren, men att antalet anmälda fall ökat kraftigt.[4] Vilken statistik man föredrar baseras i första hand på dessa subjektiva faktorer. Vill jag hävda att allt blivit sämre lyfter jag fram statistiken över anmälda fall; vill jag tvärtom skildra läget som gott, väljer jag att hänvisa till de konstaterade fallen. I båda fallen anser jag att jag berättar sanningen, och jag tenderar också att helst inte tala om de siffror som inte passar min sanning, mitt partis, min ideologis eller mina vänners sanning.

Den objektiva sanningen utsätts ständigt för ifrågasättande. Varje påstående ifrågasätts: Hur vet du det? Vad har du för källor? Varifrån har du hört det? I samtalet testas varje påstående, och i de fall interlokutörerna faktiskt är intresserade av ett respektfullt utbyte försöker de ärligt grunda fakta genom källor och bevis. Om vi återvänder till brottsstatistikens minerade fält kanske vi kan se att antalet fylleslagsmål i folkparker med dödlig utgång minskat, medan dödsskjutningar i förorten ökat.

Den centrala skillnaden mellan de båda sanningsbegreppen är att den ”subjektiva sanningen” inte behöver bevisas, medan den ”objektiva sanningen” alltid måste bevisas.

Det här skapar också en skillnad i relationen mellan dem som samtalar. Det subjektiva sanningsbegreppet – som inte kan styrkas med bevis – behöver stöttas med lojalitet, känslor, grupptryck och ytterst – våld. I en berömd sketch[5] med den norske komikern Rolv Wesenlund hävdar en sadistiskt lagd tandläkare (Wesenlund) en mängd felaktiga påståenden som patienten (Harald Heide Steen) tvingas acceptera eftersom tandläkaren har tillgång till ett våldsmonopol. Tandläkaren kan med våld tvinga till sig medhåll av patienten.

Mekanismerna är liknande i partier, organisationer eller familjer och på arbetsplatser – att gå emot gängse åsikter och ”fakta” kan vara nästan lika obehagligt och skrämmande som att hotas med eller utsättas för våld. Att gå emot gruppen, att ifrågasätta gruppens subjektiva sanningar, är inte lätt.

Det märkvärdiga med det demokratiska samtalet är att det pågår enligt båda dessa sanningsbegrepp samtidigt. I ett teoretiskt idealfall är demokratin självklart präglad av en ömsesidig vilja att föra en respektfull dialog kring sakliga fakta. I praktiken förekommer inte så lite grupptryck inom partigrupper och bland sympatisörer och aktivister, anhängare till karismatiska ledare etc.

Det här är inte så konstigt, egentligen. De objektiva sanningarna är sällan särskilt intressanta och framförallt inte engagerande. Jag har ovan nämnt Walter Fisher och tesen om att vi människor tar till oss kunskap genom berättelser, narrativ. Ingen har någonsin övertygats av en talare som presenterar sakliga siffror. Vi behöver berättelserna, känslor, engagemang och närvaro. Resonemanget ovan om brottsligheten handlar inte om de faktiska förhållandena, utan om de känslor vi kan frammana.

Aristoteles formulerade en teori för talekonsten, baserad på tre element. *Ethos* – talarens egen auktoritet (och motståndarens brist på trovärdighet), *pathos* – det känslomässiga argumentet och logos – det förnuftiga i talarens förslag och argumentation. Man kan notera att Aristoteles aldrig resonerar kring *aletheia* – sanning. Huruvida ett påstående är sant eller inte är irrelevant i retoriken. Naturligtvis riskerar en talares ethos att skadas om han/hon alltför ofta beslås med osanning, men det kan kompenseras med ett starkt pathos. Aristoteles nämner även ett fjärde begrepp – *kairos* – det rätta ögonblicket – där talaren inskärper att det är nödvändigt att agera nu!

Aristoteles teori om talekonsten demonstrerar hur viktigt det är att lägga retoriskt krut på talarens trovärdighet, snarare än på det avsedda budskapet. Likaså är det viktigt att sänka motståndarens trovärdighet. Den ryska, statligt finansierade tv-kanalen RT har som devis ”Question More” – ifrågasätt mer. Kanalen marknadsför sig som ett alternativ till de etablerade medierna, till ”MSN”, ”corporate media”, ”gammelmedia” etc. Allt detta ryms inom Aristoteles ethos.

Narrativen – mallar för berättelser

Ordet ”narrativ” är strängt taget synonymt med ”berättelse”. Inom journalistiken brukar man ofta använda ordet ”vinkel”. Det finns en rad vinklar för att berätta en historia: snyftvinkeln (”Ann-Marie måste lämna föräldrahemmet på grund av nya fastighetsskatten”), länsvinkeln (”Västerbottningen som ska skapa fred i Mellanöstern”, ”Tobobo i dykolycka i Spanien”) o s v. Det här är grepp för att göra en text relevant för en utvald publik. Narrativ fungerar på samma sätt,

som mallar för berättande. Här är vi inne på pathos i Aristoteles talekonst. De grepp som används för att väcka känslor hos publiken.

EU:s utrikestjänst EEAS upprättade 2015 en arbetsgrupp, *East Stratcom Task Force*, ESTF, för att dokumentera och motverka rysk desinformation. Arbetsgruppen identifierade fyra återkommande narrativ:[6]

- Eliten mot folket[7]
- De hotade värderingarna[8]
- Den förlorade självständigheten[9]
- Den förestående kollapsen[10]

Arbetsgruppen ESTF föreslog även ”hahaganda”[11] – haha-propaganda, förlöjligande, sarkasm – som ett narrativ. Men detta begrepp kan inte riktigt ses som ett narrativ, utan hör mer till grepp för att sänka motståndarens trovärdighet. Mer ethos än pathos, alltså. Man kan också argumentera för att ”De hotade värderingarna”, ”den hotade självständigheten” och ”den förestående kollapsen” är samma sak; hotet mot något vi uppfattar som viktigt.

Oavsett hur man etiketterar narrativen så är det lätt att se hur de fungerar. Om vi tar ”eliten mot folket” som exempel så kan nästan vilken historia som helst berättas genom detta narrativ. Här finns ett underförstått ”vi som är folket” inbakat i narrativet. Berättelsen, narrativet, förenar avsändaren och mottagaren i en avsky inför den ”elit” som bara tänker på sina egna intressen. Avsändaren behöver inte ens benämna vilka som tillhör denna elit; mottagaren fyller själv i det som inte uttalas. Själva historien kan handla om prishöjningar på bensin eller migrationsfrågor – det viktiga är den gemenskap berättelsen skapar. ”Fy fan för XXX som höjer bensinpriset och tillåter utlänningar att flytta hit!” Avsändaren har inget som helst intresse i vare sig priset på drivmedel eller den etniska sammansättningen i mottagarlandet – allt handlar om att skapa misstro.

Vi behöver inte foga oss i ESTF:s uppdelning av narrativen; vi kan faktiskt korta listan ytterligare och notera två narrativ som hela tiden upprepas. Kom ihåg att narrativens syfte är att göra budskapet attraktivt för publiken! Det är alltså inte frågan om en tematisk sortering. Narrativ är inte synonymt med tema, ämnesområde etc.

Dessa två narrativ, dessa två vinklar, mallar, för berättelsen är ”Vi mot dem” och ”Kollapsen”. Vi ska titta närmare på hur de ser ut.

Vi mot dem

Här finns ESTF:s ”Eliten mot folket”. Avsändaren ansträngер sig för att bygga ett ethos där mottagaren känner gemenskap med avsändaren. För att hävda det här används ofta vändningar av typen ”vanligt folk”, ”sunt förnuft”, ”det säger sig själv” o s v. Avsändaren skapar ett ”vi” som inkluderar läsaren, samtidigt som han skapar ett ”de” som beskrivs som främmande, hotfullt, lömskt, löjligt o s v. Detta ”de” kan vara strängt taget vem eller vad som helst. Bankirerna, judarna, romerna, kapitalisterna, männen, feministerna, batikkärringarna, de vänsterblivna, krigshetsarna, kultureliten på Söder… Allt det ”vi” inte representerar kan formuleras som ett ”de”.

För dem som producerar en påverkanskampanj är det viktigt att analysera vilka ”de” som fungerar på mottagaren. Det är sällan möjligt att stampa fram fördomar där de inte finns, utan det är viktigt att identifiera fördomar och främlingskap hos mottagaren. Vi mot dem-narrativet förutsätter god kunskap om mottagarens fördomar och farhågor.

Rysslands påverkansoperationer använder sig av de här greppen på alla nivåer. De identifierar noggrant frågor där de kan tänka sig finna ett missnöje hos den publik de vill nå och väljer att utforma sina operatio-

ner utifrån detta. Under lång tid har ryska påverkansoperationer byggt relationer till invandrarkritiska, främlingsfientliga och islamofoba grupper i Europa. Ryska kanaler, som RT, har givit utrymme åt migrationsfientliga konspirationsteorier, som ”folkutbytet”, och hävdat att invandringen i Europa – och de problem som därav uppstått – är ett resultat av en medveten politik från eliterna som syftar till att skaffa fram billig arbetskraft och utplåna gamla sunda traditioner och normer. Ryska medier har även givit plattformar åt europeiska aktivister och debattörer som ansett sig vara utestängda från ”mainstream media”.

De ryska operatörerna har inget som helst intresse för europeisk migrationspolitik och dess konsekvenser, men de skapar allianser till enskilda, till aktivister och till en allmänhet som oroar sig för sin tillvaro. När väl detta ethos byggts upp, kan de frågor avsändaren faktiskt är intresserad av kanaliseras till den utvalda gruppen. ”Ryssarna är vettiga när det gäller hotet från islam, och det finns mycket skumt i försöken att lägga skulden på Ryssland för det där nedskjutna planet.”

På liknande sätt har ryska aktörer skickligt formulerat en utrikespolitisk tes, där Ryssland representerar ”kampen mot kolonialismen”. Här har man kunnat bygga allianser till en publik på den politiska vänsterkanten. USA och väst beskrivs som imperialistiska kolonialmakter och deras utrikespolitik syftar till att berika sig själva. När väst talar om mänskliga rättigheter menar de i själva verket bara kontroll över oljan eller annan strategisk resurs. ”Ryssland har alltid stått på de koloniserade folkens sida; den enda stormakt som aldrig haft annat än altruistiska intressen. Var och en som är mot nykolonialismen och de amerikanska strävandena efter världsherravälde kan alliera sig med Ryssland.”

Det ryska utrikesministeriet har börjat använda termen ”den globala majoriteten” för att beskriva Rysslands roll som ledande kraft i en anti-imperialistisk rörelse som inte längre accepterar västmakternas maktmonopol:

> The West has demonstrated its total inability to make deals and has proven to be an unreliable partner in all undertakings. The Global Majority can no longer tolerate this selfish approach.[12]

> We are witnessing the Global Majority – the states of Eurasia, the Asia-Pacific region, the Middle East, Africa, Latin America and the Caribbean – gain a stronger foothold in the world system.[13]

Utrikesminister Lavrovs uttalanden är en del i en medveten kampanj för att beskriva Ryssland som en garant för tredje världen, mot de rika ländernas försök att påtvinga främmande ideologiska koncept kring liberalism och HBTQ-frågor. Lavrov har poserat i en t-shirt,[14] med en logotyp kopplad till den afro-amerikanske konstnären Jean-Michel Basquiat.[15] Lavrovs klädval var en tydlig signal: Rysslands sympatier ligger hos de förtryckta, svarta.

Idén med konceptet *The Global Majority* är att angripa föreställningen om att Ryssland isolerats politiskt sedan attacken mot Ukraina. Genom att tala om den globala majoriteten vill Ryssland skapa ett intryck av att det är västmakterna som är isolerade. Sanktionerna och kritiken mot Ryssland är, antyds det, bara en priviligierad global elits självbedrägeri och försök att manipulera. Att den ryska invasionen av Ukraina fördöms av praktiskt taget alla FN-länder betyder ingenting, eftersom folkmajoriteten på jorden egentligen stöder Rysslands kamp mot nazism, globalism och imperialism.

Begreppet är inte nytt, men det fick ett starkt genomslag när Rysslands president

Putin beskrev att den internationella samarbetsorganisationen BRICS arbetade för just ”den globala majoriteten”.

> We cooperate on the principles of equality, partnership support, respect for each other's interests, and this is the essence of the future-oriented strategic course of our association, a course that meets the aspirations of the main part of the world community, the so-called global majority.[16]

Konceptet ligger väldigt nära sovjetiska föreställningar om ett världsproletariat som ser på Ryssland som en beskyddare. Det ryska utrikesministeriet publicerade i mars 2023 ett utkast till en nationell policy, just för att nå ut till den ”globala majoriteten.[17]

Det är lätt att hävda en kontinuitet från Sovjets stöd till befrielserörelser i tredje världen och till dagens ryska stöd till styrande eliter i Latinamerika, Sydostasien och Afrika. Ryska diplomater är angelägna om att lyfta fram just den här kontinuiteten: västmakterna vill hålla tredje världen som slavar, precis som på kolonialismens tid; Ryssland vill folkens befrielse, nu som då. Det finns åtskilligt som tyder på att resonemanget går hem i många tidigare brittiska och franska kolonier, och det kan vara värt att notera att begreppet även verkar resonera på vissa kretsar i väst.

I vilken utsträckning det här tilltalet resonerar med länder och befolkningar i tredje världen, det ”globala syd”, eller vilken term man nu väljer att använda för länder som kastat av sig koloniala arv. Det är inte en självklarhet att Rysslands ambitioner att ta på sig denna ”The White Man's Burden” i alla avseenden går hem. I Afghanistan tillämpade Sovjet i mycket hög utsträckning den här modellen på allmänheten i det ockuperade landet. Sovjet lade ner stora resurser på att skapa ett ”vi”, där afghanska eliter värvades till sovjetiska universitet, fick attraktiva utbildningar och säkrades karriärvägar. Icke desto mindre visade sig dessa eliter i längden ovilliga att stödja den ryska ockupationen.

Narrativet ”vi mot dem” förutsätter hög kunskap om mottagaren och kan också vara mycket svår att behålla kontrollen över. Både Sovjet och Ryssland har tillämpat metoden mycket länge, men sällan med bestående resultat. I några fall har kampanjerna börjat leva sina egna liv – som i fallet Zions vises protokoll,[18] som fortfarande är en central del i en antisemitisk konspirativ miljö, men inte har någon som helst meningsfull funktion för ryska staten – kanske rentav skadlig, med tanke på Putins diplomatiska intressen i goda relationer till staten Israel.

Kollapsen

Det rådande samhällets sammanbrott är något av arketypisk fasa för många, och ett hopp om en nystart för andra. Kampsången internationalen innehåller raderna ”Störtas skall det gamla snart i gruset”. Narrativet ”Kollapsen” kan användas både som hot och som löfte.

Även det här greppet har rötter i Aristoteles teorier om talekonsten. Att inskärpa vikten av att agera nu! Genast! Själva metoden behöver inte vara manipulativ – ibland är en brådskande varning på sin plats, men det kan även användas för att skapa oro och misstro gentemot myndigheternas förmåga att ta ett hot på allvar.

I den aristoteliska talekonsten kallas greppet kairos – tidpunkten. ”Fienden står inför våra portar!” Här är det just det omedelbara hotet som är centralt. Vad som hotas är av mindre betydelse. Vi kan se ett omedelbart hot mot vår livsstil, vårt land, vår hälsa, vårt statsskick… Vi kan höra om ödesval, vändpunkter och vattendelare – allt är del av detta narrativ.

Vi kan notera att detta narrativ ganska ofta kombineras med ”vi mot dem”-narrativet. En viss grupp – kapitalister, batikkäringar, invandrare, pacifister, krigshetsare – står i vägen för de brådskande behov, de verkliga problem, som finns i vårt samhälle.

För dem som organiserar en påverkansoperation har det här greppet ett par distinkta fördelar. Det väcker intresse hos publiken: en omröstning i riksdagen kan beskrivas som en vändpunkt i vår historia, det steg då Sverige upphör vara en demokrati. En annan fördel är att publiken tenderar att sänka sin källkritiska gard om situationen är brådskande – kanske kan man rentav hävda att källkritik och grundlig analys till och med är skadlig i det läge fosterlandet befinner sig. ”Förorten står i brand, och regeringen vill tillsätta ännu en utredning!”

I ESTF:s lista över narrativ talas om ”den hotade suveräniteten”, ”de hotade värderingarna” och ”den förestående kollapsen”, men jag tycker att alla tre kan rymmas i ett och samma narrativ – hotet måste vara akut; kanske rentav irreparabelt. När Rysslands största dagstidning skickar en av sina mest erfarna krigskorrespondenter till Sverige, inleder hon sin skildring av landet med att hon aldrig någonsin, i någon krigszon, känt sig utsatt för ett så akut hot som i Rinkeby. Men det finns hopp! Bland svenskarna växer föreställningen om att Ryssland kan komma till hjälp:

> Svenskarna har vaknat upp för sent. 1870 var Sverige världens fattigaste land och hundra år senare var vi det rikaste. Det är ett ofattbart hopp. Ett under, en Guds välsignelse. Men svenskarna har förrått Gud och migranterna är vårt straff. Men jag tror att frälsningen kommer från Ryssland. Hos er finns det sunt förnuft.[19]

Hela artikeln cirkulerar kring den svenska kollapsen:

> Ett europeiskt land som alltid setts som en symbol för lugn och blomstring har lydigt givit sig i labbarna på islamistiska migranter som tvingar på landet sina primitiva vanor.[20]

I det här fallet kan vi konstatera att den tänkta publiken finns i Ryssland. Reportern intervjuar Moskvapatriarkatets präst i Stockholm och representanter för Putinvänliga grupper i Sverige. Sveriges roll i narrativet är en varning till läsarna: detta är vad som väntar om liberalerna får makten i Ryssland. Den tidning, *Komsomolskaja Pravda*, som publicerat reportaget är Rysslands och hela Europas största med en läsekrets på omkring 20 miljoner läsare.

Varje år kring jul kan man vänta sig en flod av artiklar och blogginlägg med varianter på temat ”Nu stoppas jultraditionerna”. Här beskriver en rikstäckande rysk tv-kanalläget i Sverige:

> Den största julkonserten i Sverige, O Stilla natt, som varje år visats på svensk TV på julnatten har ställts in för att inte stöta sig med invandrare som inte delar de kristna övertygelserna.[21]

Vi kan notera att det här narrativet också i stor utsträckning präglar rapporteringen kring det svenska Natomedlemskapet: Sverige är inte längre en självständig stat, utan endast en vasall eller en satellit till Washington och Bryssel.

Genom att skildra en process, ett problem eller en händelse som en kollaps eller ett hot om en kollaps, behöver man egentligen inte framföra något falskt påstående. Migrationskrisen 2015 innebar stora utmaningar av praktisk natur för svenska myndigheter, men krisen gick att hantera med tillgängliga resurser, precis som de flesta andra kriser. För den tilltänkta publiken kan krisen ha uppfattats som otäck och hotfull, och kanske också som just en vändpunkt, en

kollaps. Att då formulera en påverkansoperation enligt den här modellen gör materialet relevant och attraktivt för läsaren: läsarens fördomar, farhågor och ideal bekräftas.

Ett centralt ämnesområde inom kollapsnarrativet är den moraliska kollapsen i väst. Väst har, i det här narrativet, trampat ner sig i ett träsk av njutningslystnad och egennytta – i påverkanskampanjen beskrivs detta som den liberala demokratins konsekvens. Rysk, statlig TV har använt Sverige som ett ”bevis” på hur liberalismen i sin konsekvens leder till kannibalism, vid sidan av alla övriga former av perversion i Sverige.

> Här finns det en inbyggd logik i den liberala tanken. Hela dess evolution handlar om att befria köttet och rentav förnuftet och moralen från alla lägre instinkters tvång. Varför begränsa friheten? Den befriade människans rättigheter blir på det här viset så till den grad befriade, att endast själva samhället inte längre kan skydda sig mot henne. Det högsta värdet är ju människan och alla hennes synder.[22]

Här har kollapsen redan ägt rum: liberalerna i Sverige har redan tänt grillarna och står beredda att äta upp varandra. Vi kan notera att narrativet i det här fallet också bygger upp en ”vi mot dem”-tematik. ”De” är svenskar, liberaler, kannibaler. Skönt att ”vi” är normala människor.

Narrativen är bekväma att använda, och påfallande ofta påminner de om de narrativ som användes på sovjettiden – väst står inför en kollaps; väst har säckat ihop under kapitalismen och blivit degenererade och perversa. Som författare till en text enligt de här mallarna har man halva jobbet gjort när man bestämt sig för vilken vinkel man vill använda. De här mallarna, narrativen, kan användas till vilka händelser som helst. Och vi läsare tenderar att ta till oss budskapen. Så fungerar kunskapsöverföring mellan oss människor. Allt som bekräftar mig och mina tankar verkar vettigt.

Kodord för att leda publiken rätt

I den kommunikationsmodell som tidigare redogjorts för finns ett element som kallas *code*. Det här är det språk och de signaler vi använder oss av när vi kommunicerar. Här kan det vara fråga om precis vad som helst – typsnitt, gester, höjda ögonbryn eller dramatiskt hanterade glasögon i en rättssal. Slangord, förkortningar, yrkesjargong o s v. Skriver jag i en tidningstext att en krigsherre placerat ut pansartanks runt presidentpalatset har jag omedelbart förött min trovärdighet bland MÖP[23]-ar i min läsekrets. Skriver jag å andra sidan att samma krigsherre placerat ut stridsvagnar av modellen T-72B3M med en 2A46M-5 kanon och robotsystem 9K119M Refleks-M skrämmer jag kanske bort andra läsare. Genom mina ordval väljer jag min publik. Statliga tv-kanalen RT använder sig av kodord på ett mästerligt sätt för att styra in dem mot rätt narrativ.

Ett exempel är ordet *woke*, ett particip av engelskans verb *wake (up)*, vakna. Från början användes ordet för att beskriva den insikt en person kommer till när hon eller han förstår systematiska förtrycksmekanismer. Hon eller han har vaknat upp, kommit till insikt. I dag används ordet snarast som en ironisk beteckning på överdriven hänsyn; det som tidigare kallades ”politiskt korrekt”. Ordet har i princip helt och hållet tagits över av grupper och debattörer som vill förneka existensen av strukturellt förtryck. Och här har RT skickligt plockat upp bollen och lagt en hel del krut på att fånga upp denna publik. RT använder sig flitigt av begrepp från kanske framförallt amerikansk politisk terminologi, och lockar läsare med termer som *woke* och *wokeness*.

RT utgår från att en del av publiken tycker det är löjligt att försöka hitta svarta skådespelare som ska spela Snövit,[24] och ser det som en systematisk ideologi – ”wokeness”. Men RT angriper fenomenet mycket selektivt – fokus ligger på ”wokeness” i USA och Väst. Kanalen har inget som helst intresse i själva begreppet, men har hittat ett sätt att skapa en allians till en utvald publik. RT blir en plattform för ”allt som är fel med dagens Amerika”. RT har plockat upp även andra liknande termer: SJW – Social Justice Warrior – ”kämpe för social rättvisa” – är ett annat begrepp som används i vissa kretsar i USA för att förlöjliga medborgarrättsaktivister. RT har inte hittat på begreppet, men säkrar en relation till en utvald publik genom sådan kodning.

RT agerar på samma sätt för att fånga helt andra delar av publiken. RT utnyttjar gärna ”vänstertermer” som ”neocolonialism”[25] och ”the collective West”[26] för att fånga en USA-kritisk publik som engagerar sig i tredjevärldenproblematik. Vi såg ovan hur det ryska utrikesministeriet utnyttjar termen ”The Global Majority”. Och eftersom ”vänsterpubliken” knappast söker material på temat ”wokeness”, och ”högerpubliken” inte har något större intresse i ”neocolonialism”, kan RT skapa goda relationer till båda fälten. Här finns också stora skillnader mellan RT:s olika språkliga editioner – RT på tyska har en tydligt ”högerinriktad” linje, medan RT på engelska oftare lyfter fram ”vänsterdebattörer”.

Ett specialfall av kodning är just urvalet av experter och debattörer. Vi kan se hur, till exempel, den amerikanske debattören Alex Jones ofta givits en plattform på RT,[27] samtidigt som hans tillgång till sociala mediekanaler begränsats. Jones blir i det här fallet snarare en del av koden än avsändare av budskapet. RT har inget större intresse i Alex Jones budskap, men vet att han drar publik av ett visst slag. RT har även ett antal debattörer på ”vänsterkanten” i sitt stall – Julian Assange ledde en pratshow på RT för ett tiotal år sedan.[28]

Här kan vi även nämna en kampanj som brukar kallas Doppelgänger[29] – ett projekt som ryska aktörer lanserade 2022, där man skapade falska versioner av kända nyhetssajter, som *Der Spiegel, Le Figaro* och *Washington Post*. Det mesta av materialet på de falska sajterna är identiskt med de äkta sajterna, men här och där finns texter som avser att diskreditera Ukraina och Västvärldens stöd. Även i det här fallet ska det uppfattas som en del av koden – allt handlar om att göra budskapet trovärdigt, och då väljer man att utforma det som om det kom från en känd nyhetssajt.

Hur kontrollerar man samtalet?

Kremls påverkansoperationer handlar som sagt sällan om att engagera oss för eller mot ett visst parti eller fråga. Som nämnts ovan är syftet sällan att övertyga oss, eller mobilisera en publik, utan snarare avskräcka publiken från att engagera sig i det offentliga samtalet. Syftet med påverkansoperationen är inte att publiken ska säga ”Ja! Så är det!” utan snarare ”Äsch, det är för svårt att sätta sig in i alla detaljer; det där får andra ta hand om!” Jag har grupperat några enkla debattknep i tre grupper – en grupp där påverkansoperatören försöker avleda publikens uppmärksamhet från ämnet för samtalet, en grupp där motståndaren angrips, förlöjligas eller hotas och en grupp där mediet, kanalen, angrips.

Avleda från ämnet

Blånekande

Utredningen av omständigheterna kring det nedskjutna passagerarplanet MH17 har

fastställt att planet sköts ner av ryskt luftvärn. Utredningen har identifierat typen av luftvärnsrobot, dess basering, omständigheterna kring grupperingen, befälstrukturer och ordergivning. En rad åtalade har fällts utifrån en noggrann teknisk bevisning. Det är med andra ord helt avgjort vad som hände och vem som bär skulden till mord på över 300 människor.[30]

Trots all teknisk bevisning, öppet redovisad i en lång rättegång, har ryska statsaktörer och statliga ryska och statsnära medier envist förnekat all inblandning och upprepat att det inte finns några bevis.

Greppet är mer effektivt än man kan vänta sig. Vi är som regel benägna att ta till oss åsikter, framförda med stark övertygelse, till och med när vi vet vad som är rätt. Ett envist förnekande tenderar att väcka tvivel hos oss själva. Hitchcock utnyttjade det här fenomenet i filmen Gasljus från 1940. En kvinna märker att ljuset flimrar, men hennes man hävdar bestämt att hon inbillar sig. Härav termen *gaslighting*,[31] den manipulativa teknik som används för att få oss att tvivla på vad vi själva kan se.

Arbetsgruppen ESTF har skrivit om hur Ryssland använder blånekande som manipulativ metod.[32]

”Flood the Zone”

Den amerikanske debattören Steve Bannon har formulerat en mediepolicy som kan ses som typisk även för ryska påverkansoperationer: ”Flood the Zone with Shit”.[33] Dränk publiken i smörja. I stället för att försöka övertyga publiken om en version av en händelse eller en process, sänder man ut en enorm mängd olika *versioner* av vad som kan ha hänt.

Ryska aktörer har flitigt använt sig av den här metoden för att hantera bevis i fall som MH17, mordförsöken på Sergej Skripal och Aleksej Navalnyj. I just Skripalfallet har King’s College i London samlat omkring 130 olika versioner av händelsen, publicerade av RT och *Sputnik*. De båda sajterna publicerade under fyra månader över 700 artiklar i ämnet, och undvek noggrant att referera den faktiska polisutredning som fastställde förloppet.

Några av versionerna nådde seriösa medier och fick spridning in i den brittiska samhällsdebatten. Än en gång var aldrig syftet att någon egentligen skulle tro på påståendena; syftet var att utså tvivel på polisutredningen.

”Sea-Lioning”

Det här begreppet är hämtat från en seriestripp, där ett envist, men mycket artigt sjölejon vägrar avsluta ett samtal.[34] Vill man låta lite mer lärd kan man använda sig av det latinska begreppet Argumentum ad nauseam, ”Argumentering intill illamående”. Det handlar om att trötta ut motståndaren med småsaker, ordningsfrågor, detaljer, hypotetiska scenarier etc. Även här kan vi notera hur ryska medier gärna lyfter fram mängder av ”dokument” som påstås uppvisa tveksamheter bland bevisen för, till exempel, rysk inblandning i MH17. Greppet fungerar på flera nivåer: dels är det en effektiv förhalningstaktik för att fördröja ett beslut; dels kan delar av publiken ta intryck av den mängd ”dokument” som visas, screenshots med långa textavsnitt highlightade, men samtidigt i en så stor mängd att ingen någonsin skulle vilja gå igenom de presenterade dokumenten. Och ytterst syftar greppet än en gång till att skapa tvivel och misstro mot de officiella utredningarna.

Whataboutism

Whataboutism är ett lättillgängligt och ofta förödande grepp som används för att ta kontrollen över ett samtal. Det handlar om

att så snabbt som möjligt flytta över fokus till ett annat ämne och en annan aktör. ”Ja, visst fördömer vi kriget i Ukraina, men vad är det mot vad USA har gjort i Vietnam, Jugoslavien och Libyen…?”

Greppet är naturligtvis inte nytt och inte påhittat av ryska påverkansoperatörer, men det användes så flitigt i Sovjetunionen att det närmast blev ett stående skämt. All form av kritik mot det sovjetiska systemet bemöttes med varianter på ”men i Amerika lynchar de svarta!”[35]

Ryska statsaktörer har i hög grad gjort whataboutismen till något av en nationalsport. EU:s utrikeskommissionär Borrell ställde inför en resa till Ryssland i februari 2021 en fråga om ryskt polisvåld mot regeringskritiska demonstranter. Det ryska utrikesministeriets talesperson kontrade med att utrikesministern sänt en lista på europeiskt polisvåld mot vaccinmotståndare under pandemin.[36]

Whataboutism tillåter en debattör att driva ett samtal i en önskad riktning, i stället för att försöka förklara eller försvara en ståndpunkt. Inte heller här syftar greppet till att övertyga en publik eller en politisk motståndare. Här hoppas debattören få publiken att kapitulera inför en kålsuparteori och inse att det är meningslöst att kritisera en stormakt som gör det stormakter alltid gör.

Angripa motståndaren

Halmgubbar

Halmgubben, ibland kallad *Straw-Man* eller halmdocka, skiljer sig från whataboutismen i det att det är motståndaren som angrips och inte själva ämnet. Ryska påverkansaktörer påstår ofta att en motståndare är mer eller mindre öppet nazistisk. Vi har sett hur ryska medier beskyllt Ukrainas ledare under de tio åren sedan Majdan-revolutionen, för att vara nazister. Påståendet behöver aldrig styrkas i bevis. Den finländska författaren Sofi Oksanen skriver i sin nyligen utkomna bok *I samma flod* (2024) att alla som inte är ryssar per automatik, i ryska statens ögon, är fascister och nazister.[37]

Ryska statsmedier[38] framhåller att Tysklands utrikesminister Annalena Baerbock egentligen är nazist. Baerbock har uttalat sig med sympati om sin farfar Waldemar Baerbock:

> Hennes farfar var ingenjör under kriget i ett förband som reparerade luftvärnspjäser. Av hans personakt framgår att han inte bara var en officer i Wehrmacht, utan även en hängiven anhängare av den nationalsocialistiska ideologin.
>
> I personakten sägs rakt ut att han var ’övertygad nationalsocialist’, att han tog högsta betyg i den politiska kursen om Hitlers ’Mein Kampf’ och även ’uppvisade trohet mot national-socialismen.

Därmed är, i de ryska mediernas ögon, saken klar: nazism är ärftlig. Och var och en som med gillande lyssnar på Baerbock är sålunda också nazist.

Genom att använda halmgubben tvingas motståndaren försvara åsikter hon eller han aldrig haft eller uttalat. I fallet Baerbock måste den tyska utrikesministern nu hela tiden försvara sin syn på sin farfar, och det finns en tendens till att publiken får intryck av att Baerbock försökt dölja något eller att hon kanske i hemlighet faktiskt sympatiserar med sin farfars agerande under kriget. Genom att konsekvent hävda att motståndaren representerar en otrevlig ideologi eller en åsikt gnuggar man in ett intryck hos publiken. Ytterst kan det leda till att politiker och debattörer väljer att avstå från engagemang.

Hahaganda

2017 publicerade Natos *Stratcom Center of Excellence* i Riga en rapport[39] rubricerad *Stratcom Laughs – In Search of an Analytical Framework*. Rapporten utreder humorns funktion för påverkansoperationer. En av författarna har föreslagit termen ”hahaganda” för humor i påverkansoperationer – haha-propaganda.

Tanken med det här greppet är i första hand att diskreditera motståndaren, beröva honom eller henne trovärdighet. Det här kan göras mer eller mindre subtilt, men syftet är alltid att försvaga en motståndare, utan att egentligen behöva använda några argument.

Det ryska utrikesministeriet har ofta en starkt sarkastisk ton i sina pressbriefingar: ”Våra värderade kollegor i väst”, ”de så kallade mänskliga rättigheterna”. Man talar gärna om ”fixeringar”, ”hysteri” och ”fantasier” och hoppas på så sätt desarmera både kritik och kritiker.

Förtal

Ett steg vidare i angreppen på motståndaren är mer uttalade förtalskampanjer. Under sommaren 2024 har ryska kanaler – som till exempel tidningen *Argumenty i fakty* (med en upplaga på omkring 1,5 miljoner exemplar) – spridit uppgifter om att Tysklands utrikesminister Annalena Baerbock köpt sex av en afrikansk man.[40] Påståendet är i alla avseenden fullständigt uppdiktat, men spridningen av uppgifterna bidrar till att underminera utrikesministerns trovärdighet.

Korruption, tvång, våld eller hot om våld

Det går inte att komma ifrån att det effektivaste sättet att segra i en debatt, att få tyst på en opponent, är att helt enkelt göra sig av med motståndaren. Ryska statsaktörer har sedan vintern 2000–2001 tålmodigt gjort sig av med alla oberoende debattörer och kanaler. För att uppnå detta har man använt en hel uppsättning av både piskor och morötter. Att köpa lojalitet genom förmåner, befordringar och rena mutor har visat sig fungera väldigt bra. I de fall det inte fungerat har tvångsmedel kunnat användas. Debattörer har fängslats, drivits i exil eller mördats. Ett intressant element i den ryska repressiva maskinen är dess nyckfullhet.

En protestaktion kan genomföras utan polisingripanden, medan nästa aktion slås ner med våld och massgripanden. Den här nyckfullheten skapar i sig en osäkerhet som får många att avstå från att delta i en protest. Rädslan för våld är i princip lika effektiv som själva våldet. Putins system bygger på att använda så lite våld som möjligt, men samtidigt skapa ett intryck av att våldet ständigt är närvarande.

Sabotera kanalen

Underminering av förtroendet

En angripare kan, i stället för att diskreditera motståndaren, välja att underminera förtroendet för själva kanalen. Genom begrepp som ”MSM”, ”gammelmedia” och ”Lügenjournalismus”, vill angriparen inskärpa att endast angriparens egna medier är trovärdiga. Under den amerikanska valkampanjen 2024 har till exempel republikanernas presidentkandidat Donald Trump deklarerat att den rikstäckande kanalen ABC inte kan accepteras för en debatt mellan honom och demokraternas kandidat Kamala Harris. På liknande sätt försöker ryska statsaktörer ifrågasätta professionalismen hos de ledande västmedierna: 22 februari 2022 ironiserade det ryska utrikesministeriets talesperson Maria Zacharova över rapporterna om en förestående rysk inmarsch i Ukraina:

> Det har blivit till ett meme det där med att vi förbereder oss för en inmarsch. Jag kollade i går; de första omnämnandena i tyska medier om att Ryssland planerar ett angrepp på Ukraina kom redan i december. Alla dessa rapporter från regeringar och medier i väst om ett ”angrepp” är i själva verket ren informationsterrorism från deras sida.” [41]

Metoderna här är i princip de samma som i försöken att angripa enskilda debattörer. I stället för att förlöjliga eller hota en enskild, konkret debattör hotas eller förlöjligas en kanal eller svepande generaliseringar som ”västmedier”.

Teknisk påverkan

Att angripa kommunikationssystem är en självklarhet i varje form av krigföring. På sovjettiden lades stora resurser ner för att störa ut utländska radiosändningar på ryska; i dag har Ryssland byggt ut en omfattande verksamhet för att begränsa tillgången till webben.

Ryska staten förfogar över stora resurser för att angripa datornätverk. Här finns teknologiskt kunnande och erfarenheter och en djup övertygelse från statsledningens sida om att framtidens krig kommer att föras inom informationsarenan. Vladimir Putins första större politiska projekt som nyvald president år 2000 var en informationssäkerhetsdoktrin. Man kan även, i just det sammanhanget, påminna sig om att alla ryska läroböcker i historia under sovjettiden beskrev bolsjevikernas order till sina anhängare inför stormningen av Vinterpalatsen i november 1917:

> Vi måste mobilisera de beväpnade arbetarna, mana dem till en ursinnig sista strid, ta [kontroll över] telegrafen och telefonen och gruppera vår upprorstab till centrala telefonstationen.[42]

Bolsjevikernas framgångsrika statskupp gjordes möjlig genom att snabbt ta kontrollen över alla kommunikationsnätverk. Berättelsen om det här är en del av Putins sovjetiska uppväxt.

Kanaler – hur nås vi?

Vi befinner oss i ett rätt kaotiskt brus av information och en vuxen människa är skicklig på att sovra i det här flödet på ett närmast omedvetet sätt. Läran om hur det här fungerar är en gren inom psykologivetenskapen: perceptionspsykologin. Hur gör vi när vi väljer vad vi ser? Hur gör vi när vi väljer vad vi tror på, vad vi tar till oss?

Vi har sett ovan att vi tenderar att lyssna på dem vi känner igen oss i. Vi lyssnar på dem som talar med de koder vi uppskattar. Och vi lyssnar på de kanaler, de medier, vi trivs med.

Det kan vara lockande att föreställa sig att påverkansoperationer är utformade enligt något slags militär organisation, med tydliga hierarkier, mål och medel. Att förtalet av Tysklands utrikesminister är beordrat av något slags informationsgeneral och utfört av käcka informationssoldater med vässade pennor. Och visst kan det finns sådana element i den här miljön. Men bilden är mycket mer komplicerad. Vi har att göra med ett slags dialogiskt ekosystem där militärt organiserad informationskrigföring konkurrerar med skvaller, fördomar, envishet, inbilskhet och organiserat motstånd. Vi måste också minnas att det finns kommersiella intressen i ljuget och desinformationen.

USA:s utrikesministeriums *Global Engagement Center,* GEC, sorterar kanalerna för de ryska desinformationskanalerna i fem kategorier:[43]

1. Officiell, statlig kommunikation: tal, uttalanden, pressmeddelanden, etc
2. Statligt finansierade medier

3. ”Proxy Sources”
4. Infiltration av sociala medier
5. Cyberangrepp

EU:s utrikestjänst sorterar kanalerna lite annorlunda:[44]

1. Statligt ägda ryska medier
2. Privata medier med mer eller mindre öppen koppling till ryska staten
3. Medier, registrerade i Ryssland, men utan öppen koppling till landet
4. Utländska medier med fokus på att stödja Kremls linje
5. Utländska medier som stödjer Kreml, men som även rapporterar om annat

Som synes är GEC:s spektrum lite bredare än EU:s. EU:s fem punkter motsvaras av punkterna 2 och 3 i GEC. GEC:s beskriver Kremls metoder, medan EU:s beskriver ett ekosystem där aktörer alldeles utan instruktioner från Kreml kan välja fullt frivilligt att stödja Putins narrativ.

Om vi ser på Sverige kan vi snabbt konstatera att ryska staten i stort sett saknar kanaler, direkt riktade mot en svensk publik. De statliga ryska kanaler som riktar sig mot en internationell publik har inga sändningar på svenska. En svensk edition av *Sputnik* öppnades 2015, men lades ner efter mindre än ett år.[45] Det finns ett par ryska webbsidor[46] med maskinöversatt material på svenska, men inget som hittills verkar ha någon större spridning.

Det finns ett litet antal svenska sajter som gärna lyfter fram ”ryska perspektiv” på internationella frågor, men ingen av sajterna har något större genomslag.

En särställning i ryska aktörers försök att nå en svensktalande publik är Rysslands Stockholmsambassads Facebookkonto. Här publicerar ambassaden officiella kommentarer på aktuella frågor – framförallt uppmärksammas ”Kievregimens brott” och svenska journalisters och politikers ovilja att uppmärksamma dem. Oftast med för en svensk publik rätt svårtydda referenser:

> Vissa nuvarande Mazepa- och Banderabeundrare fick sina drömmar om att bli västerländska marionetter förverkligade. Som följd av en militär statskupp iscensatt av det ”kollektiva Väst” kom ett nynazistiskt gäng till makten i Kiev som Stockholm till fullo stödjer.
>
> Men samtliga måste komma ihåg att det inte fanns och inte finns en armé som har förmåga att ”tillfoga Ryssland ett strategiskt nederlag” på slagfältet. Inte endast Karl XII, utan även Napoleon och Hitler fick erfara detta på sitt eget skinn.
>
> Ändå finns det en hegemon i Washington som i alliansen med dagens Mazepa i Ukraina på nytt vågat pröva hur stark den ryska andan och hur kraftigt våra vapen är.
>
> Det är bra att veta, stackars okunniga, att alla sådana försök säkert är dömda att misslyckas.[47]

Svenskan i inlägget är ganska klen, och innehållet rätt svårt att begripa, men det intressantaste är att ambassaden inte stängt av kommentarsfunktionen. Ambassadens inlägg får som regel ordentligt med *push-back* både på svenska och ryska. Resultatet blir att Rysslands ambassad i Stockholm på det här viset har skapet ett forum för kritik mot ryska staten.

Även om ryska staten alltså inte varit framgångsrik i etableringen av en kanal för påverkansoperationer mot Sverige, betyder det inte att vårt land sluppit undan. För det första är en stor del av Sveriges befolkning flitiga brukare av sociala medier, där RT, *Sputnik* och andra statliga ryska medier kan nå en publik. För det andra finns betydande befolkningsgrupper i Sverige med andra modersmål än svenska. Kreml bedriver påverkanskampanjer på språk som spanska och

arabiska och har, till exempel, bidragit till att sprida desinformation om den svenska socialtjänsten.

Ryska statliga medier har också givit plattformar för vaccinationsmotstånd och flyktingfientlighet, ofta då genom sajter av GEC:s kategori 3.

Kremls påverkanskampanjer och hybridkrigföring – kort historisk bakgrund

I Rysslands fall finns gamla traditioner rörande påverkanskampanjer, både från statsaktörers sida och aktörer som bekämpat staten. Ett känt exempel är ”Zions vises protokoll” – en pamflett som producerades av den kejserliga hemliga polisen för att kanalisera politiskt missnöje i Ryssland i en antisemitisk fåra.[48] Den kejserliga säkerhetspolisen, Ochranan, var känd för att skickligt spela ut nationalistiska rörelser mot rörelser som kämpade för social rättvisa. De revolutionära rörelserna i Kejsarryssland var å sin sida minst lika skickliga på propaganda och tog villigt emot stöd från utländska finansiärer.

Hela den politiska miljön i förra sekelskiftets Ryssland präglades av något som borde kunna beskrivas som hybridkrigföring: terrordåd, desinformation, propaganda, ickevåldsaktioner, mediekampanjer, rättsprocesser… Bolsjevikerna övertog både personal och strukturer för informationskrigföring och inhemsk propaganda efter maktövertagandet, och fyllde på med egna erfarenheter och expertis från den underjordiska kampen mot kejsardömet.

Under de krig som uppstod i det ryska imperiet efter revolutionen 1917 valde bolsjevikerna skickligt att tillämpa något som i dag kanske skulle kallas hybridkrigföring. Bolsjevikerna hade fått starkt stöd i Ryssland genom ett krav på en omedelbar separatfred med Tyskland, och under fredsförhandlingarna vintern och våren 1917–1918 tillämpade bolsjevikernas krigsminister Leo Trotskij en förhalningstaktik som han kallade ”vare sig fred eller krig”. Tanken var att upprätthålla militära aktiviteter på en minimal nivå, samtidigt som man drog ut på förhandlingarna i hopp om att revolutionen skulle spridas till Tyskland.

Flera länder som hört till det ryska imperiet valde att utropa sin självständighet när kejsaren störtats. Finland, Polen, Estland, Lettland, Litauen, Belarus, Ukraina, Georgien och många andra. Bolsjevikerna upprättade i nästan samtliga fall rysk-styrda pseudoregeringar: ”Finlands socialistiska arbetarrepublik”,[49] ”Estländska arbetarekommunen”,[50] ”Sovjetrepubliken Nargö”,[51] ”Transkaukasiska socialistiska federativa sovjetrepubliken”[52] o s v. Genom det här greppet hoppades bolsjevikerna i Moskva kunna övertyga nationalistiskt sinnade människor i Finland, Estland, Georgien etc att bolsjevikerna kämpade för deras intressen. Och rent praktiskt kunde Moskva på det här sättet hävda att de regeringar de stödde var landets legala härskare.

Hela bolsjevikpartiet var i princip organiserat runt produktion och distribution av påverkansmaterial. Bolsjevikledaren Lenin upprättade en tidning i exil i München 1901, *Iskra*. Tidningen gavs ut på ryska i Tyskland, men dess tilltänkta läsare fanns i Ryssland. Ytterst få exemplar av tidningen nådde någonsin läsare, men distributionen, smugglingen, av tidningen skapade en sammansvetsat nätverk av äventyrare, cyniker, smugglare, yrkeskriminella och idealister. Lenin krävde blind lojalitet i nätverket; partiet organiserades med en total betoning på orderkedjan, snarare än på politisk övertygelse. Lenin skriver själv att ”tidningen är en kollektiv organisatör”. Alltså – tidningens uppgift var att skapa en organisation, sna-

rare än att sprida ett budskap. Lojaliteten var partiets ideologi. Marxismen var bara ett dekorativt element.

Bolsjevikernas påverkansoperationer kom att präglas av just detta krav på lojalitet. Partiet bröt med den internationella socialistiska rörelsen och upprättade en egen, starkt centraliserad, organisation för internationell verksamhet – kommunistinternationalen, Komintern. Ett centralt element i Komintern var att alla medlemspartier utomlands var skyldiga att följa instruktionerna från Moskva. Det parti i Sverige som brutit sig ur Socialdemokraterna och förklarat sig lojalt mot Moskva hette Vänstersocialistiska partiet, men tvingades byta namn till Sveriges kommunistiska parti. Komintern hade beslutat att alla länders kommunistpartier skulle följa samma namnstandard. Och i Sverige var det just detta krav på lojalitet som ledde till partisprängningar i den kommunistiska rörelsen.

Den här metoden hade både för- och nackdelar. Fördelen var naturligtvis att Kreml kunde vara säker på att budskapen förmedlades genom hela kedjan på ett säkert sätt. Orderkedjan bröts aldrig; budskapen förvrängdes aldrig under vägen från Moskva till, till exempel, Stockholm. Nackdelen var att Kominterns propaganda sällan tog hänsyn till publiken. Svenska gruvarbetare reagerade inte nödvändigtvis exakt på samma sätt som bulgariska bönder på Moskvas propaganda. Sovjets propaganda var högljudd, välfinansierad – men ofta tondöv.

Störst framgångar hade den ryska hybridkrigföringen under åren runt andra världskriget. Estland, Lettland, Litauen och den rumänska regionen Bessarabien erövrades 1940 och annekterades utan militärt våld. På liknande sätt kunde Moskvatrogna regimer installeras i en rad europeiska länder efter andra världskriget. Pragkuppen 1948 är ett skolexempel på ett maktövertagande genom hybridåtgärder. Militärt hot, men ingen militär insats.

Metoden har också tillåtit ryska beslutsfattare att agera med viss ”deniability”. Operationerna i Baltikum och Tjeckoslovakien frontades av lokala aktörer; de uppgavs representera ”folkviljan”.

Det är påtagligt i hur stor utsträckning dagens ryska operationer genomförs enligt mönster från 30–40-talet. Annekteringen av Krim 2014 innehöll närmast identiskt samma element som annekteringen av de baltiska staterna och Bessarabien 1940.

Dagens ryska makthavare kan se hur hybridkrigföring och påverkansoperationer varit ett effektivt instrument för att hävda regimens intressen. Hybridkrigföring är billigt och har historiskt visat sig effektiv.

Det finns en skrämmande aspekt av dagens ryska påverkanskampanjer som sällan uppmärksammas

Det handlar om att de saknar konkreta mål. Det finns inget *end-state* där operatören konstaterar att det är dags att blåsa eldupphör. Påverkanskampanjerna må vara startade på statligt initiativ, men de genomförs oftast av privata aktörer med kommersiella intressen. När Kremls politiska syften är uppnådda är det inte säkert att de kommersiella intressena vill sluta sprida de lönsamma lögnerna. Hur viktiga är påverkanskampanjerna för Kreml?

Det kan vara svårt att värdera hur mycket tyngd ryska statsaktörer lägger på påverkansoperationer, men om vi vänder oss till helt öppna ryska källor och ser hur staten allokerar resurser för att nå en publik utomlands kan vi dra vissa slutsatser.

Den ryska statsbudgeten är till största delen offentlig. Det finns i och för sig stora utgiftsposter, framförallt kopplade till mili-

tär- och säkerhetstjänst, där inga detaljer offentliggörs, men på det stora hela: siffrorna finns och är inte hemliga. Den senaste ryska statsbudgeten lägger 1 486 270 867 100 rubel på landets försvar (utgiftspost 02).[53] 19 mars 2024, med en växelkurs på 1 RUB = 0,113403 SEK, innebär det 168 516 288 076 kronor och 75 öre.

Den ryska statsbudgetens utgiftspost 12[54] rubriceras ”Massmedier” och omfattar 119 179 079 900 rubel – 13 495 468 942 kronor och 10 öre. 13,5 miljarder är egentligen inte fantastiskt mycket: de svenska public-service-bolagen, SVT, SR och UR får tillsammans 9,2 miljarder. Och att Ryssland lägger pengar på statliga medier är i sig inte konstigt eller upprörande. Men det krävs lite noggrannare studium av budgeten, och här måste man veta vad man söker efter. Ingenstans i budgeten nämns de ryska statliga kanaler som riktar sig till en publik utomlands: RT och *Sputnik*. De är inte direkt finansierade från statsbudgeten, utan får sina medel från sina ägarbolag. RT och *Sputnik* har samma chefredaktör: Margarita Simonjan, men har olika ägare. *Sputnik* ägs av den statliga nyhetsbyrån *Rossija Segodnja*, medan RT ägs av ”icke-kommersiella organisationen *TV-Novosti*”. Båda statligt helägda.

Utgiftspunkt 12.01 ger 26 258 346 300 rubel (knappt 3 miljarder kronor) åt TV-Novosti och utgiftspunkt 12.04 – 8 417 732 600 åt *Rossija Segodnja*, samt ytterligare 1 000 000 000 för teknisk utveckling – totalt just över en miljard kronor. Vi kan misstänka att det finns öronmärkta pengar i andra utgiftsposter, men det här får räcka.

RT och *Sputnik* har ett regeringsuppdrag att sända över utlandet. RT sänder på sex utländska språk och *Sputnik* på omkring 30. Dess publik finns endast i liten utsträckning i Ryssland. Och att ryska staten har sändningar för en utländsk publik – vem har inte det? Sverige har det också. Radio Sweden. Det som är intressant här är utlandssändningarnas andel av statens totala utgifter för medier. Min enkla sammanställning av öppna utgifter ur den senaste ryska statsbudgeten visar alltså att 35 676 078 900 rubel, eller 4 046 519 849 kronor och 71 öre går till utlandssändningar. En tredjedel av statens totala utgifter för medier går till RT och *Sputnik*. En tredjedel. RT får *mer* pengar än den största statliga inhemska tv-kanalen, *VGTRK*.

Vi kan också notera att de båda kanalernas gemensamma chefredaktör öppet framhåller att RT och *Sputnik* är vapen i den ryska statens arsenal.[55]

Och det här är alltså bara de statligt finansierade medierna. Ryssland har flera mediehus som riktar sig mot en internationell publik, men inga med samma massiva finansiering som *Sputnik* och RT.

Det demokratiska samtalets överlevnad

Det besvärliga med skyddet av det demokratiska samtalet är att vi, när vi försöker bekämpa lögnen, även riskerar att bekämpa själva demokratin. Demokratin och yttrandefriheten tillåter oss att ha fel, att missförstå, att ha fördomar, ja, till och med att ljuga.

Demokratins själva kärna ligger i dess kritiska och ifrågasättande natur. Och det är just det här som utnyttjas för otillbörliga påverkansoperationer. Den otillbörliga påverkansoperationen är utformad som samhällskritik – vi har citerat RT:s slogan ”Question More”, vilket är en uppmaning som ligger helt i linje med det demokratiska samtalets kritiska och ifrågasättande natur. Självklart ska vårt samhällsskick, våra politiker, vår politik, våra ideal, ifrågasättas.

Och vi kan notera att det verkar otillräckligt att avslöja lögnerna. ”Ja, det är klart att

Putin ljuger; alla ljuger!" Det verkar alltså inte möjligt att informera bort desinformationen.

Så hur gör vi för att säkra det demokratiska samtalet och de demokratiska institutionerna?

Enighet är svaghet

Först och främst måste vi minnas att de demokratiska institutionerna och det demokratiska samtalet är olika saker. Demokratin är större än det demokratiska statsskicket. Sverige har haft allmän och lika rösträtt sedan 1921, men vi hade samtidigt en riksdagsordning som gjorde att resultatet i valen sällan påverkade regeringsbildningen. Men även om Sveriges tvåkammarriksdag var tvivelaktig ur ett demokratiskt perspektiv pågick ett demokratiskt samtal i landet. Och redan före den allmänna rösträtten kunde svenskar mötas i ett kritiskt och ifrågasättande demokratiskt samtal.

De svenska folkrörelserna fungerade som en demokratisk skola. Här valdes styrelser och fördes protokoll. Medlemmarna diskuterade dagordningar och budgetfrågor, organiserade studiecirklar och drillades i debatteknik. Medlemmarna möttes som jämlikar och tilläts ha en röst.

Det ständiga ifrågasättandet kan uppfattas som ett svaghetstecken. Det är inte ovanligt att auktoritära regimer framhåller demokratins ständiga ältande som en svaghet – den kommunistiske poeten Ture Nerman ställer det proletära våldet framför "tantkongresser" i en dikt från 1917 under intryck av den ryska revolutionen:

"Blod? Våld? Nåväl, det var ej massans sed
med tantkongresser och med spatt-aktioner.
Ni skriver aldrig mänsklighetens fred i silkeshandskar och resolutioner."[56]

Nerman fick bekanta sig närmare med Komintern senare, och erfarenheterna fick honom att ta grundligt avstånd från kommunismen. Han slutade sitt liv 1969 som hängiven Natoanhängare.

Om det demokratiska samtalet är uppbyggt kring ifrågasättandet, så har det auktoritära lojaliteten som fundament. Ifrågasättandet i sig skadar aldrig det demokratiska samtalet, men det sätter det auktoritära systemet omedelbart ur balans.

Det här fenomenet syns tydligt i Rysslands krig mot Ukraina: den ryska staten ägnar enorma resurser åt att bekämpa allt som kan uppfattas som illojalitet. Hela det politiska systemet är utformat på ett sätt som utesluter varje föreställning om att det skulle kunna finnas några som helst alternativ till Vladimir Putin. De så kallade val som genomförs med jämna mellanrum har till syfte att demonstrera "enighet". Varje uttryck av oliktänkande uppfattas som ett hot mot den rådande ordningen, som förräderi.

I Ukraina pågår en intensiv politisk debatt, där statsledningens politiska och militära beslut ifrågasätts av medier och medborgare. Ukrainas medier uppmärksammar missförhållanden i försvarsmakten, men samtidigt är det ingen som ifrågasätter den ukrainska statens existens eller rätt att försvara sig.

Ukraina har på 30 år haft sex presidenter. Alla har fått tåla hård kritik och tvingats lyda valresultaten. Ryssland har under samma tid haft tre presidenter, men alla har segrat i kraftigt manipulerade val. När Ryssland angrep Ukraina militärt 2014 fanns ingen fungerande försvarsmakt, men ett väl utvecklat civilsamhälle som kunde göra civilt motstånd och organisera militära frivilligkårer.

Så vilka konkreta åtgärder krävs för att, utan repressiva åtgärder, säkra och stärka det offentliga samtalet:

– *Inkludering!* Det är viktigt att säkra ett maximalt deltagande i det offentliga samtalet från alla samhällets sektorer och segment. Det är ett demokratiskt problem att många

regioner och samhällen i Sverige saknar lokala medier. Det offentliga samtalet förs inte bara på nationell nivå, utan måste även föras i lokalsamhällena. Dialoger mellan medborgare och myndigheter om cykelvägar, förlossningsvård, fritidsgårdar, klotter etc gör medborgarna delaktiga i samhället.

– *Mötesplatser!* Det offentliga samtalet behöver neutrala mötesplatser. Under det senaste århundradet har medierna fungerat som forum för det offentliga samtalet i Sverige, men just nu finns en tydlig tendens till att medborgarna söker sig till ”åsiktsbubblor”, där någon riktig dialog sällan förs. Biblioteken kan här ha en funktion för att skapa fysiska mötesplatser där medborgare och myndighetsrepresentanter kan mötas för samtal.

– *Kunskap!* För att vi ska kunna hantera utmaningarna med otillbörlig informationspåverkan är det nödvändigt att vi förstår hur den fungerar. Här krävs insatser för att studera alla element: koder, kanaler och relationer. Om vi förstår vilka koder som används framgångsrikt för att sprida desinformation kan vi själva lära oss finna tilltal som når publik som annars sällan tar del av majoritetssamhällets informationsflöden.

– *Lagstiftning!* Det demokratiska samtalet skadas av extrem polarisering, manifesterad genom hatisk retorik, hot och förtal. Medborgare, journalister, förtroendevalda, aktivister – hela befolkningen – måste kunna känna att det är riskfritt att delta i det demokratiska samtalet. Här finns utrymme för en diskussion om frivilliga etiska regelverk och lagstiftning. Det är viktigt att inskärpa att statsaktörers möjlighet att använda sig av repressiva åtgärder måste begränsas; lagstiftningen ska inte kunna användas för att skydda myndigheter och begränsa medborgarnas möjligheter att utkräva ansvar från myndighetsrepresentanter.

– *Lugn!* Det är viktigt att minnas att otillbörliga påverkansoperationer kan vara skadliga, men sällan helt förödande. Som regel bemöts falska och manipulativa påståenden spontant – ”källa på det?” Att någon i debatten använder sig av narrativ med uppenbar koppling till hotaktörer i utlandet behöver inte vara en katastrof.

Demokratin är tuffare än somliga tror

Det är lätt att känna frustration varje gång man ser ett falskt påstående, en lömsk glidning med sanningen, en manipulativ bild eller rubrik. Och lögnerna är nästan alltid mer aptitliga än den tråkiga sanningen. En självsäker lögn är mycket mer övertygande än demokratins ältande och beredande, utredande och balanserande.

Ändå är demokratin starkare. Alla totalitära, auktoritära och populistiska ideologier kollapsar, medan de demokratiska samhällena visat sig mycket mer livskraftiga. Det demokratiska samtalets kritiska natur skapar en sund skepsis hos befolkningen och minskar möjligheten för personkult och extremism.

Det totalitära samhället tvingas ständigt kämpa mot bristande lojalitet och/eller apati, medan det demokratiska kan klara rätt tuffa smällar. Lögnen bemöts i det demokratiska samtalet förr eller senare av den för den populistiska demagogins allra mest obehagliga frågan: ”Vad har du för källa på det?”

Författaren är senioranalytiker vid Myndigheten för psykologiskt försvar.

Noter

1. *Vanliga frågor och svar*, Myndigheten för psykologiskt försvar, *https://mpf.se/kunskap-och-stod/vanliga-fragor-och-svar*.
2. Fisher, Walter: *Human Communication as Narration; Toward a Philosophy of Reason, Value, and Action*, 1987.
3. Balmforth, Tom: "Russia's 'Myth'-Busting Culture Minister Embroiled In Doctoral Thesis Scandal", *RFE/RL*, 2017-10-03, *https://www.rferl.org/a/russia-medinsky-culture-ministry-thesis-scandal/28771952.html*.
4. "Brottsstatistik urval – Brottslighet i Sverige", *Wikipedia*, *https://sv.wikipedia.org/wiki/Brottslighet_i_Sverige#/media/Fil:Brotts statistik_urval.png*.
5. "Wesensteen – Hos tannlegen", *YouTube*, *https://www.youtube.com/watch?v=z-nljXFHerk*.
6. *Key narratives*, EUvsDisinfo, *https://euvsdisinfo.eu/tag/key-narratives/*.
7. "Key Narratives in pro-Kremlin Disinformation part 1: the Elites v the People", *EUvsDisinfo*, 2022-07-28, *https://euvsdisinfo.eu/key-narratives-in-pro-kremlin-disinformation-part-1-the-elites-v-the-people/*.
8. "Key Narratives in Pro-Kremlin Disinformation Part 2: The 'Threatened Values'", *EUvsDisinfo*, 2022-08-06, .
9. "Key Narratives in Pro-Kremlin Disinformation Part 3: 'Lost Sovereignty'", *EUvsDisinfo*, 2022-08-13, *https://euvsdisinfo.eu/key-narratives-in-pro-kremlin-disinformation-part-3-lost-sovereignty/*.
10. "Key Narratives in Pro-Kremlin Disinformation Part 4: 'The Imminent Collapse'", *EUvsDisinfo*, 2022-08-21, *https://euvsdisinfo.eu/key-narratives-in-pro-kremlin-disinformation-part-4-the-imminent-collapse/*.
11. "Key Narratives in Pro-Kremlin Disinformation Part 5: 'The Hahaganda'", *EUvsDisinfo*, 2022-08-26, *https://euvsdisinfo.eu/key-narratives-in-pro-kremlin-disinformation-part-5-the-hahaganda/*.
12. "Foreign Minister Sergey Lavrov's statement and answers to media questions during a news conference on Russia's foreign policy performance in 2023, Moscow, January 18, 2024", *Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation*, 2024-01-18, *https://mid.ru/en/foreign_policy/news/1926392/*.
13. "Foreign Minister Sergey Lavrov's remarks at a BRICS sherpa and sous-sherpa meeting, Moscow, January 31, 2024", *Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation*, 2024-01-31, *https://www.mid.ru/en/foreign_policy/news/1928663/*.
14. "'Peak Basquiat'—controversial Russian politician's T-shirt emblazoned with name of late artist", *The Art Newspaper*, 2022-11-17, .
15. "Jean-Michel Basquiat", *Wikipedia*, *https://en.wikipedia.org/wiki/Jean-Michel_Basquiat*.
16. "Putin says BRICS works for 'global majority'", *Reuters*, 2023-08-22, *https://www.reuters.com/world/putin-says-brics-works-global-majority-2023-08-22/*.
17. *Russia's Policy Towards World Majority*, Moskva 2023, *https://www.mid.ru/upload/medialibrary/c98/cjmfdf73760bmeoy99zqlljj51zzllrvs/Russia%E2%80%99s%20Policy.pdf*.
18. *Wikipedia*, *https://sv.wikipedia.org/wiki/Sions_vises_protokoll*.
19. Aslamova, Daria: "Изнасилованная Швеция больна стокгольмским синдромом" ("Iznasilovannaja Sjvetsija bol'na stokgol'mskim sindromom"– "Det våldtagna Sverige lider av Stockholmssyndromet"), *kp.ru*, 2017-04-01, *https://www.kp.ru/daily/26660/3681500/*.
20. Ibid.
21. *"Протухло что-то в Датском королевстве. И не только там" ("Protuchlo tjo-to v Datskom korolevstve. I ne tol'ko tam" – "Det är något ruttet i den danska staten – och inte bara där")*, *https://ren.tv/blog/kristian-b-malaparte/412542-protukhlo-chto-to-v-datskom-korolevstve-i-ne-tolko-tam*.
22. "Просто попробуйте: идея каннибализма пополнила копилку либеральной мысли" ("Prosto poprobujte: ideja kannibalizma popolnila kopilku liberal'noj mysli" – "Prova bara: kannibalism kompletterar liberalismens idébank"), *vesti.ru*.
23. Militärt överintresserad person.
24. "Disney's woke virus threatens US movie industry", *RT*, *https://www.rt.com/business/588923-disney-woke-politics-hurts-business/*.
25. *Search Results: Neocolonialism*, *https://www.rt.com/search?q=neocolonialism*.

26. *Search Results: Collective West*, *https://www.rt.com/search?q=collective+west*.
27. *Alex Jones, https://www.rt.com/trends/alex-jones-us-radio/*.
28. ”WATCH Assange’s controversial show produced with RT”, *RT*, *https://www.rt.com/news/599955-assange-show-world-tomorrow/*.
29. ”Doppelganger (disinformation campaign)”, *Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Doppelganger_(disinformation_campaign)*.
30. *MH17 Plane Crash*, Netherlands Public Prosecution Service, *https://www.prosecutionservice.nl/topics/mh17-plane-crash*.
31. ”Gaslightning”, *Wikipedia*, *https://sv.wikipedia.org/wiki/Gaslighting*.
32. ”Modus Trollerandi Part 7: Denial”, *EUvsDisinfo*, 2021-09-08, *https://euvsdisinfo.eu/modus-trollerandi-part-7-denial/*.
33. Illing, Sean: “’Flood the zone with shit’: How misinformation overwhelmed our democracy”, *Vox*, 2020-02-06, *https://www.vox.com/policy-and-politics/2020/1/16/20991816/impeachment-trial-trump-bannon-misinformation*.
34. ”#1062; The Terrible Sea Lion”, *Wondermark*, 2014-09-19, *https://wondermark.com/c/1062/*.
35. ”And you are lynching Negroes”, *Wikipedia*, *https://en.wikipedia.org/wiki/And_you_are_lynching_Negroes*.
36. ”Borrell’s visit to Russia is planned and won’t be just about human rights — diplomat”, *Tass*, 2021-02-04, *https://tass.com/politics/1252719*.
37. Oksanen, Sofi: *I samma flod – Putins krig mot kvinnorna*, Stockholm 2024, s 85.
38. Savko, Aleksandr: *”’Мой дедушка и нацисты’. Семейные секреты министра иностранных дел Германии Анналены Бербок” (”’Moj dedusjka i natsisty’. Semejnye sekrety ministra inostrannych del Germanii Annaleny Berbok” – ”’Min morfar och nazisterna’ – Tysklands utrikesminister Annalena Baerbocks familjehemligheter”), ukraina.ru*, 2024-02-13, .
39. Ozolina, Žaneta m fl: ”StratCom laughs: in search of an analytical framework”, *NATO Strategic Communications Centre of Excellence*, 2017, .
40. Ivanov, Gleb: ”Шаловливые похождения Бербок. Главу МИД ФРГ поймали на отношениях с жиголо” (”Sjalovlivye pochozjdenija Baerbock. Glavu MID FRG pojmali na otnosjenija s zjigolo” – ”Baerbocks frivola äventyr: Förbundsrepubliken Tysklands utrikeschef avslöjad med en relation till en gigolo”, *aif.ru*, 2024-08-01, *https://aif.ru/politics/world/shalovlivye-pohozhdeniya-berbok-glavu-mid-frg-poymali-na-otnosheniyah-s-zhigalo*.
41. ”Захарова назвала мемом сообщения западных СМИ о вторжении на Украину” (”Zacharova nazvala memom soobsjtjenija o vtorzjenia na Ukrainu” – ”Zacharova kallar rapporterna om angrepp på Ukraina för ett meme”), *rbc.ru*, 2022-02-21, *https://www.rbc.ru/politics/21/02/2022/621370c59a794717e25f09fc*.
42. ”Уроки Ильича: Мосты, вокзалы, телеграф… Насколько актуальны сегодня рецепты вождя?” (“Uroki Il’icha: Mosty, vokzaly, telegraf… Naskol’ko aktual’ny segodnja retsepty vozjdja?” – ”Lärdomar av Lenin: Ta broarna, stationerna och telegrafen… Hur aktuella är ledarens metoder i dag?”), *newtimes.ru*, 2017-11-06, .
43. *GEC Special Report: Pillars of Russia’s Disinformation and Propaganda Ecosystem*, augusti 2020, *https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/08/Pillars-of-Russia%E2%80%99s-Disinformation-and-Propaganda-Ecosystem_08-04-20.pdf*.
44. ”C’mon, Let’s Ignore!”, *EUvsDisinfo*, 2020-08-31, *https://euvsdisinfo.eu/cmon-lets-ignore/*.
45. ”Rysk propagandasajt lägger ned i Sverige”, *Dagens Nyheter*, 2016-03-11, *https://www.dn.se/nyheter/sverige/rysk-propagandasajt-lagger-ned-i-sverige/*.
46. Telegramkanalen Rokot/Mullret *(https://t.me/s/surf_noise_swe1)* och Pravda-se *(https://pravda-se.com)* är två exempel.
47. *Russian Embassy in Sweden*, *https://www.facebook.com/RusEmbassySweden*.
48. ”The Protocols of the Elders of Zion”, *Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/The_Protocols_of_the_Elders_of_Zion*.
49. ”Finlands socialistiska arbetarrepublik”, *Wikipedia*, *https://sv.wikipedia.org/wiki/Finlands_socialistiska_arbetarrepublik*.
50. ”Commune of the Working People of Estonia”, *Wikipedia*, *https://en.wikipedia.org/wiki/Commune_of_the_Working_People_of_Estonia*.
51. Gebhart, Tim: ”The Brief Life of the Soviet Republic of Sailors and Fortress-Builders”, *Medium*, 2021-09-21, *https://prairieprogressive.medium.com/the-brief-life-of-the-soviet-republic-of-sailors-and-fortress-builders-fe1c0ffcaa2d*.

52. ”Transkaukasiska SFSR”, *Wikipedia*, *https://sv.wikipedia.org/wiki/Transkaukasiska_SFSR*.
53. *Федеральный закон от 05.12.2022 N 466-ФЗ ”О федеральном бюджете на 2023 год и на плановый период 2024 и 2025 годов” 02 Национальная оборона – Federal’nyj zakon ot 05.12.2022 N 466-FZ ”O federal’nom bjudzjete na 2023 god i na planovyj period 2024 i 2025 godov; 02 – Natsional’naja oborona (Federal lag 466-FZ av den 5 december 2022 om den federala budgeten för 2023 och 2024 – 2025 års planperiod; 02 Det nationella försvaret)*, *https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_433298/3719a0e5bb4328872450 6aa5f0fb bf4aab283ed9/*.
54. *Федеральный закон от 05.12.2022 N 466-ФЗ ”О федеральном бюджете на 2023 год и на плановый период 2024 и 2025 годов” 12 Средства массовой информации – Federal’nyj zakon ot 05.12.2022 N 466-FZ ”O federal’nom bjudzjete na 2023 god i na planovyj period 2024 i 2025 godov; 12 – Sredstva massovoj informatsii (Federal lag 466-FZ av den 5 december 2022 om den federala budgeten för 2023 och 2024–2025 års planperiod; 12 Massmedier)*, *https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_433298/c844ca77a68d7b0168b74d90fdb8f120cb8d83aa/*.
55. ”In 2008 we were fighting. The Defense Ministry was fighting with Georgia, but we were conducting the information war, and what’s more, against the whole Western world”, citerat efter “Question That: RT’s Military Mission”, *Medium*, 2018-01-08, *https://medium.com/dfrlab/question-that-rts-military-mission-4c4bd9f72c88*.
56. Citerat efter: ”Till Bärget!”, *Till kritiken av den politiska ekonomin* (blogg), 2013-09-08.